

MOHÁCS ÉS MÁS TÖRTÉNELMI SZIMBÓLUMOK MEGJELENÉSI FORMÁI A 20. SZÁZADI MAGYAR ZENESZERZÉSBEN

OZSVÁRT VIKTÓRIA
MTA Zenetudományi Intézet

A mohácsi csata nemcsak a négyszáz évre elveszített magyar függetlenség tragikus szimbóluma, hanem kulturális emlékezhelyként a magyarság szellemtörténetének is fontos részévé vált.¹ A 20. század folyamán a csata évfordulóinak apropóján számos, összefoglaló tanulmánykötet látott napvilágot, melyekben a témák és megközelítésmódok diverzitása, az érintett tudományos és művészeti területek színessége látványosan tanúsítja, hogy Mohács a hozzátapadt jelentéstartalommal együtt összetett jelképként vonult be a magyar kultúrtörténetbe. A köteteket áttekintve ugyanakkor az is feltűnhet, hogy a művészeti témájú írások között a zeneművészet korántsem képviselteti magát olyan mértékben, mint az irodalom vagy a képzőművészet.

A 20. századi magyar zeneszerzők életművéről rendelkezésre álló műjegyzékeket áttekintve látható, hogy a magyar zenetörténetben kevés olyan kompozíciót találunk, mely célzottan a mohácsi csata történetét beszélne el valamilyen formában.² Történelmi témájú művek ugyanakkor bőven születtek a 20. század folyamán. (1. táblázat) Tanulmányom első részében ezeket a magyar történelemre valamilyen formában reflektáló kompozíciókat tekintem át. A zeneművekben felbukkanó témákból kirajzolódó korszakolás az aktuális történelmi, politikai változások tükrében szolgálhat beszédes adalékokkal. A madártávlati áttekintést követően az 1526-os csatát környező időszak, így például az 1514-es – sok esetben a mohácsi csatavesztés

¹ Száraz Orsolya – S. Varga Pál – Takács Miklós: *A magyar emlékezhelyek kutatásának elméleti és módszertani alapjai*. Budapest: Prospero Könyvei, 2013.

² Berlász Melinda (szerk.): *Magyar zeneszerzők* sorozat. Grove-lexikon szócikkei.

6. illusztráció: Durkó: *Széchenyi-oratórium*. A huszonnégy szólamra osztott, szinte individuumokat megszemélyesítő kórus jeleníti meg Mohács mindent átható tragédiáját. A szólamok zenei anyagra közös töről fakad, mégis mindegyik megfogalmazás különbözik.

Összegzés

A fenti összefoglalás korántsem tekinthető teljesnek, ennek ellenére bizonyos értelemben mégis reprezentatív körképet nyújt a 20. századi magyar zeneszerzők történeti és társadalmi érdeklődésének forrásairól, természetéről, továbbá a mindenkori politikai környezet hatásának jelentőségét is sokatmondóan tükrözi. Kodály kórusművei, a *Zrínyi szózata* vagy éppen a *Mohács* egyértelmű politikai, közéleti állásfoglalásként értelmezhetőek. Kósa 7. szimfóniája inkább befelé forduló, szinte önmaga számára megfogalmazott vázlat, kísérlet a traumatikus élmények történelmi projekció révén történő feloldására, feldolgozására. Durkó Széchenyi írásainak nézőpontjába helyezkedve a magyarság tragikus történetének felidézése apropóján a jövőbeli tennivalókra, lehetőségekre irányítja a hallgató figyelmét egy felkérésre, évfordulóra komponált oratórium ünnepélyes keretei között. A történelmi személyekhez, így például Dózsához, Zrínyihez kötődő kompozíciók egyértelműen hőst választanak maguknak: az alkotás egyetlen személy kivételes cselekedetéről, bukásáról, megdicsőüléséről szól. Mohács esetében nem egyetlen személy, hanem inkább a teljes nemzet, sőt inkább egy általános jelenség történelmi távlatba helyezett jellemzésének lehetünk tanúi. A mohácsi csata tragédiáján keresztül a hatalom utáni harc örökkévalósága és az emberi élet egyszerisége közötti szakadékkal szembesít; az emberi civilizáció feloldhatatlannak tűnő ellentmondásairól gondolkodtat el.